

*Шевчук Л. М.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Оновлення сучасної початкової освіти потребує переосмислення її змісту та організації на засадах індивідуалізації та диференціації. Науковці і методисти по-різному висловлюються щодо співвідношення зазначених підходів, та, разом з тим, одностайно визнають їх взаємозв'язок. Доктор педагогічних наук, академік Олександра Савченко розглядала диференційоване навчання як «давно відомий і ефективний шлях застосування індивідуального підходу до організації навчальної діяльності учнів» [3, с. 162]. На нашу думку, основа диференціації навчання – виявлення та облік індивідуальних особливостей школярів, водночас, індивідуалізація навчання – це найвищий ступінь диференціації. Висловлені міркування доцільні для врахування під час планування та застосування в освітньому процесі диференціації навчання.

Важливим засобом реалізації диференціації навчання у початковій школі вважають підручник. За Дмитром Зуєвим, підручник є носієм предметного змісту освіти, визначених навчальними програмами видів діяльності школярів, до того ж, з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей [1]. З однієї сторони, підручник – джерело знань, з іншої – засіб для надання допомоги учням під час засвоєння навчального матеріалу, формування умінь, необхідних для того, щоб знайти потрібну інформацію, набуття досвіду самостійної творчої діяльності [2]. На сторінках книги «Дидактика початкової школи» Олександра Савченко пише наступне: підручник – це «навчальна книга, яка передає предметний зміст освіти, розрахована на певні умови навчання; зміст і структура, дизайн сучасного підручника забезпечують у комплексі навчальну, виховну, розвивальну, мотиваційну функції; мають бути цікавими для учнів, навчати вчитися» [4, С. 361].

Розглядаючи підручник як засіб для застосування в освітньому диференціації навчання слід враховувати, що сутність терміну-словосполучення ґрунтується на значенні слова «диференціація», що означає роздрібнення, розрізнення, розмежування. Для оптимальної реалізації диференціації навчання у початковій школі вважаємо доцільним та необхідним дотримання таких умов добору навчального матеріалу для вміщення у підручниках:

- урахування вікових особливостей школярів;
- різноманітність та різнорідність інформації;
- зазначення рівня значимості (наприклад, що це додатковий матеріал);
- різнорівневність завдань;
- різнорідність запитань (закриті запитання, – передбачають вибір відповіді із запропонованих варіантів, напіввідкриті, – запитання спрямовують учнів на формулювання відповіді (є своєрідним допоміжним засобом), відкриті запитання, – школяр або школярка самостійно формулює відповідь на запитання);

- укладання автором підручника системи запитань із охопленням тексту на усіх його рівнях (розуміння тексту загалом, окремих слів (термінів), речень або абзаців (правил);

- вміст у підручнику запитань, відповіді на які потребують розуміння фактичного матеріалу, причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення та систематизації змісту тексту.

Іншим аспектом успішного вирішення проблеми вважаємо відповідну організацію навчання, що потребує посиленої уваги до таких аспектів:

- організація роботи з підручником із урахуванням індивідуальних особливостей учнів;
- застосування самостійної, напівсамостійної та колективної роботи школярів;
- чергування або одночасне використання різних видів роботи (фронтальної та індивідуальної роботи; роботи у групах (парах); роботи у групах (парах) та індивідуальної роботи; індивідуальної роботи).

Водночас, надзвичайно слухним є зауваження О. Савченко про те, що підручник «не єдиний носій навчальної інформації» [4, с. 65], що мотивує поєднувати та (або) чергувати використання в освітньому процесі сучасної початкової диференціації навчання із застосуванням інших засобів.

Ключові слова: підручник, робота з підручником, диференціація навчання, початкова школа.

Література:

1. Зуев Д.Д. Термины и их определения. Структура современного школьного учебника. *Проблемы школьного учебника*. Выпуск 8. Москва, 1980. С. 330-335.
2. Зуев Д.Д. Школьный учебник. Москва, 1983. 240 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Київ, 2012. 504 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ, 2002. 368 с.
5. Чепелева Н.В. Психологія розуміння тексту студентами вузів. Київ, 1990. 100 с.